

PROCES KARNY

redakcja naukowa Jerzy Skorupka

Dominika Czerniak, Karolina Kremens
Krzysztof Nowicki, Jerzy Skorupka

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

4

PROCES KARNY

redakcja naukowa Jerzy Skorupka

Dominika Czerniak, Karolina Kremens
Krzysztof Nowicki, Jerzy Skorupka

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

4

Materiały uzupełniające na stronie
www.proces-karny.wolterskluwer.pl
będą dostępne do 31 grudnia 2024 r.

**Jeżeli w książce nie ma zdrapki
z kodem aktywacyjnym,
prosimy o kontakt
tel. 801 04 45 45**

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

Stan prawny na 15 lipca 2022 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Kruś

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Karolina Kremens, aktualizacja Dominika Czerniak – rozdziały V, IX, XV

Krzysztof Nowicki – rozdziały IV, X, XIV, XVI

Jerzy Skorupka – rozdziały I–III, VI– VIII, XI–XIII

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-659-9
4. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	19
Słowo wstępne	23
Rozdział I	
Zagadnienia ogólne	25
1. Pojęcie procesu karnego	26
1.1. Uwagi ogólne	26
1.2. Proces karny w znaczeniu normatywnym i ogólnym	28
1.3. Proces karny w znaczeniu konkretnym i rzeczywistym	28
1.4. Przedmiot procesu karnego oraz podstawa jego wszczęcia	29
1.5. Statyka i kinetyka procesu karnego	33
1.6. Istota procesu karnego	34
1.7. Aksjologia procesu karnego	40
1.8. Cele procesu karnego	42
1.8.1. Uwagi ogólne	42
1.8.2. Ustawowy cel procesu karnego	43
1.8.3. Cel procesu karnego jako realizacja dyrektywy trafnej reakcji prawnej	47
1.8.4. Cel procesu karnego jako implementacja norm prawa karnego materialnego	47
1.8.5. Cel procesu karnego jako osiągnięcie sprawiedliwości materialnej i proceduralnej	49
1.9. Paradygmat procesu karnego	50
2. Źródła prawa karnego procesowego	52
3. Formy procesu karnego	55
4. Rodzaje i tryby procesu karnego. Postępowanie mediacyjne i renowacyjne	60
4.1. Postępowanie mediacyjne	65
4.2. Postępowanie renowacyjne	70

5. Postępowanie karne	74
5.1. Postępowanie karne jako etap (wycinek) procesu karnego	75
5.2. Postępowanie karne jako odpowiedni nurt procesu karnego	76
5.3. Postępowanie karne jako wypadkowy przebieg w zasadniczym nurcie procesu karnego	76
5.4. Postępowanie karne jako funkcjonalnie wyodrębniony typ czynności	77
5.5. Postępowanie karne jako specjalna odmiana zmodyfikowana w stosunku do typowego przebiegu	78
6. Procedura karna i kultura prawna	79
7. Prawo karne procesowe	80
8. Funkcje przepisów prawa karnego procesowego	81
8.1. Uwagi ogólne	81
8.2. Funkcja prakseologiczna	82
8.3. Funkcja gwarancyjna	83
8.4. Funkcja porządkująca	85
9. Funkcje procesowe	86
10. Granice procesu karnego	91
11. System prawa karnego procesowego	95
12. Autonomia prawa karnego procesowego	99
13. Nauka prawa karnego procesowego	101
14. Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych	101
14.1. Pojęcie wymiaru sprawiedliwości	101
14.2. Gwarancje prawidłowego wymiaru sprawiedliwości	103
15. Gwarancje procesowe	109

Rozdział II

Zasady procesu karnego	115
1. Pojęcie zasady prawa, zasady procesu karnego oraz naczelnej zasady procesu karnego	118
2. Znaczenie naczelných zasad procesu karnego	124
3. Klasyfikacja zasad procesu karnego	127
4. Kolidzja zasad procesu karnego	129
5. Systematyka naczelných zasad procesu karnego	131
6. Zasady wszczęcia procesu karnego	133
6.1. Zasada legalizmu i oportunistu	133
6.2. Zasada działania z urzędu	140
6.3. Zasada skargowości	146
7. Zasady prowadzenia procesu karnego	151
7.1. Zasada udziału czynnika społecznego w procesie karnym	151
7.2. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego	154
7.3. Zasada obiektywizmu	157
7.4. Zasada działania z urzędu	160

7.5. Zasada szybkości	164
7.6. Zasada kontradiktoryjności oraz inkwizycyjności	173
7.7. Zasada jawności i tajności	177
7.8. Zasada ustności i pisemności	183
7.9. Zasada instancyjności	184
8. Zasady postępowania dowodowego	186
8.1. Zasada prawdy materialnej	186
8.2. Zasada bezpośredniości	191
8.3. Zasada swobodnej oceny dowodów	194
9. Zasady gwarancyjne oskarżonego	201
9.1. Zasada domniemania niewinności	201
9.2. Zasada <i>in dubio pro reo</i>	208
9.3. Zasada prawa do obrony	209
10. Rzetelny proces karny	226

Rozdział III

Warunki dopuszczalności procesu	233
1. Pojęcie warunków dopuszczalności procesu i ich znaczenie	234
2. Rodzaje warunków dopuszczalności procesu	238
2.1. Warunki (przesłanki) pozytywne i negatywne	238
2.2. Warunki (przesłanki) ogólne i szczególne	240
2.3. Warunki (przesłanki) bezwzględne i względne	241
2.4. Warunki (przesłanki) formalne, materialne i mieszane	242
3. Formalne negatywne warunki (przesłanki)	244
3.1. Śmierć oskarżonego	244
3.2. Powaga rzeczy osądzonej	245
3.3. Zasada <i>ne bis in idem</i> na obszarze Unii Europejskiej	248
3.4. Zawisłość prawna sporu	250
3.5. Niepodleganie orzecznictwu polskich sądów karnych	250
3.6. Brak skargi uprawnionego oskarżyciela	253
3.7. Brak zezwolenia na ściganie	256
3.8. Brak wniosku o ściganie	258
4. Warunki materialne (przesłanki) negatywne dopuszczalności procesu	259
4.1. Brak faktycznych podstaw oskarżenia	259
4.2. Brak przestępności czynu	260
4.3. Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu	261
4.4. Niepodleganie karze	262
5. Mieszane negatywne warunki (przesłanki) dopuszczalności procesu	262
5.1. Przedawnienie karalności	262
5.2. Abolicja i amnestia	263
6. Zbieg negatywnych przesłanek procesowych	264
7. Czynności zabezpieczające ślady i dowody przestępstwa	265

Rozdział IV

Organy postępowania karnego	267
1. Zagadnienia ogólne	268
1.1. Rola sądu w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	268
1.2. Organy wewnątrzsądowe	271
2. Właściwość sądu	273
2.1. Właściwość rzeczowa	274
2.2. Właściwość miejscowa	276
2.3. Właściwość funkcjonalna	277
2.4. Właściwość z łączności spraw	279
2.5. Właściwość z delegacji	281
2.6. Spór o właściwość	282
3. Skład sądu	284
3.1. Zagadnienia ogólne	284
3.2. Rodzaje składów orzekających	286
3.3. Wyznaczanie składu sądu	289
3.4. Wyłączenie sędziego	291
3.4.1. Wyłączenie sędziego z mocy prawa (<i>iudex inhabilis</i>)	292
3.4.2. Wyłączenie sędziego z mocy orzeczenia sądowego (<i>iudex suspectus</i>)	294
4. Prokurator jako organ postępowania karnego	295
4.1. Zagadnienia ogólne	295
4.2. Organizacja prokuratury	295
4.3. Zasady działania prokuratury	297
5. Pozostałe organy postępowania przygotowawczego	300
6. Organy postępowania wykonawczego	301

Rozdział V

Strony, przedstawiciele procesowi, przedstawiciele społeczny oraz podmioty na prawach strony	305
1. Zagadnienia ogólne	307
2. Oskarżyciel publiczny	312
2.1. Zagadnienia ogólne	312
2.2. Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni	312
2.3. Obowiązki i prawa oskarżyciela publicznego	314
2.4. Wyłączenie oskarżyciela publicznego	315
3. Pokrzywdzony	315
3.1. Pojęcie pokrzywdzonego	315
3.2. Reprezentacja pokrzywdzonego w procesie karnym	317
3.3. Uprawnienia pokrzywdzonego	318
4. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	319
5. Oskarżyciel posiłkowy subsydiarny	321

6. Oskarżyciel prywatny	325
6.1. Pojęcie oskarżyciela prywatnego	325
6.2. Ingerencja prokuratora w postępowanie prywatnoskargowe	326
7. Oskarżony	327
7.1. Pojęcie oskarżonego	327
7.2. Prawa oskarżonego	328
7.3. Obowiązki oskarżonego	329
8. obrońca	330
8.1. Pojęcie obrońcy i zakres jego uprawnień	330
8.2. Ustanowienie obrońcy z wyboru i wyznaczenie obrońcy z urzędu	334
8.3. Ustanie stosunku obrończego	335
9. Pełnomocnik	336
10. Przedstawiciel społeczny	338
11. Podmiot zobowiązany	340
12. Właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przypadkiem	342

Rozdział VI

Czynności procesowe	346
1. Pojęcie i klasyfikacja czynności procesowych	348
1.1. Czynności pozytywne i negatywne	349
1.2. Czynności proste i złożone	349
1.3. Czynności indywidualne i zbiorowe	350
1.4. Czynności procesowe rozpoznawcze i wykonawcze	350
1.5. Czynności procesowe wyraźne i dorozumiane	350
1.6. Czynności procesowe ustne i pisemne	351
1.7. Czynności procesowe organów procesowych, stron i innych uczestników postępowania	351
1.8. Czynności procesowe realne, spostrzeżenia procesowe i oświadczenia procesowe	356
1.9. Czynności procesowe odwoływalne i nieodwoływalne	357
2. Prawdliwość czynności procesowych	358
3. Orzeczenia, zarządzenia i polecenia	363
4. Narada i głosowanie	376
5. Porządek czynności procesowych	380
6. Terminy	384
7. Doręczenia	389
8. Dokumentowanie czynności procesowych	394
9. Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów	398

Rozdział VII

Dowody	403
1. Pojęcie prawa dowodowego i jego historyczna zmienność	404
2. Doniosłość prawa dowodowego	408

3. Pojęcie dowodu	409
3.1. Dowód jako źródło dowodu	410
3.2. Dowód jako środek dowodowy	412
3.3. Dowód jako fakt dowodowy	413
3.4. Inne znaczenia pojęcia „dowód”	414
4. Rodzaje dowodów	415
4.1. Dowody osobowe i rzeczowe	415
4.2. Dowody pierwotne i pochodne	416
4.3. Dowody bezpośrednie i pośrednie	417
4.4. Dowody pojęciowe i zmysłowe	418
4.5. Dowody ścisłe i swobodne	418
4.6. Pozostałe rodzaje dowodów	419
4.7. Szczególne rodzaje dowodów	421
4.7.1. Dokument	421
4.7.2. Dowód naukowy	423
4.7.3. Dowód prywatny	426
4.7.4. Dowody niekonwencjonalne	428
4.7.5. Dowody wrażliwe	431
4.7.6. Dowody nienazwane	432
5. Dowodzenie w procesie karnym	434
5.1. Przedmiot dowodu	436
6. Udowodnienie i surogaty udowodnienia	439
6.1. Udowodnienie	439
6.2. Surogaty udowodnienia	441
6.2.1. Notoryjność powszechna i urzędowa	442
6.2.2. Oczywistość	443
6.2.3. Uprawdopodobnienie	443
6.2.4. Domniemania	444
7. Zasady postępowania dowodowego	445
8. Postępowanie dowodowe	447
8.1. Limitacja postępowania dowodowego	447
8.2. Poszukiwanie (wykrywanie) dowodów	450
8.3. Zabezpieczanie i utrwalanie dowodów	453
9. Wprowadzanie dowodów do procesu	454
9.1. Wniosek dowodowy	458
10. Ograniczenia w przeprowadzaniu i wykorzystaniu dowodów	462
10.1. Niedopuszczalność dowodu	462
10.2. Nieprzydatność dowodu	464
10.3. Brak możliwości przeprowadzenia dowodu	466
10.4. Oczywiste przedłużanie postępowania	466
11. Zakazy dowodowe	468
11.1. Zakazy dowodzenia określonych faktów	472

11.2. Zakazy dowodzenia za pomocą określonych środków dowodowych	473
11.3. Zakazy określonych metod uzyskiwania dowodów	476
12. Czynności dowodowe	480
12.1. Pojęcie i systematyka czynności dowodowych	480
12.2. Czynności poszukiwawcze	482
12.2.1. Zatrzymanie rzeczy	482
12.2.2. Zatrzymanie korespondencji i przesyłek	485
12.2.3. Przeszukanie	487
12.2.3.1. Postępowanie z dokumentami znalezionymi i zatrzymanymi podczas przeszukania	490
12.2.4. Zabezpieczenie danych informatycznych	492
12.2.5. Kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych	493
12.2.6. Kontrola i utrwalanie przy użyciu środków technicznych treści rozmów innych niż telefoniczne lub przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną	497
12.2.7. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	498
12.3. Czynności ujawniające dowody	498
12.3.1. Przesłuchanie	499
12.3.2. Okazanie	506
12.3.3. Oględziny	508
12.3.3.1. Oględziny i otwarcie zwłok	510
12.3.4. Odczytanie dokumentu, w tym opinii biegłego	511
12.3.5. Zebranie danych o oskarżonym i wywiad środowiskowy	513
12.4. Czynności kontrolujące dowody	514
12.4.1. Konfrontacja	515
12.4.2. Eksperyment procesowy	515
12.4.3. Porównanie oryginału dowodu z jego kopią	516

Rozdział VIII

Środki przymusu	519
1. Pojęcie i rodzaje środków przymusu	521
2. Ujęcie	522
3. Zatrzymanie	523
4. Środki zapobiegawcze	532
4.1. Cel i funkcje środków zapobiegawczych	533
4.2. Organy uprawnione do stosowania środków zapobiegawczych	533
4.3. Przesłanki stosowania środków zapobiegawczych	535
4.4. Dyrektywy stosowania środków zapobiegawczych	539
4.5. Czas stosowania środków zapobiegawczych	542
4.6. Zaskarżanie środków zapobiegawczych	548
4.7. Tymczasowe aresztowanie	550
4.7.1. Tryb stosowania tymczasowego aresztowania	550

4.7.2. Zakazy stosowania tymczasowego aresztowania	557
4.7.3. Tymczasowe aresztowanie warunkowe	559
4.8. Pozostałe środki zapobiegawcze	560
4.8.1. Poręczenia	560
4.8.2. Dozory	565
4.8.3. Nakaz opuszczenia lokalu	567
4.8.4. Zawieszenie w czynnościach służbowych lub wykonywaniu zawodu oraz nakazy określonego zachowania	569
4.8.5. Zakaz opuszczania kraju	571
5. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	572
6. List żelazny	574
7. Kary porządkowe	576
8. Środki wymuszające zachowanie porządku w czasie rozprawy	579
9. Zabezpieczenie majątkowe	580
 Rozdział IX	
Postępowanie przygotowawcze	589
1. Zagadnienia ogólne	591
2. Rozpoczęcie postępowania przygotowawczego	593
2.1. Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa	593
2.2. Odstępstwa od zasady niezwłocznego wszczęcia postępowania przygotowawczego	599
2.2.1. Czynności sprawdzające	599
2.2.2. Czynności w niezbędnym zakresie	600
2.3. Formy postępowania przygotowawczego	601
2.3.1. Uwagi ogólne	601
2.3.2. Zakres przedmiotowy śledztwa	602
2.3.3. Zakres przedmiotowy dochodzenia	603
2.4. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	604
2.5. Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego	605
3. Przebieg postępowania przygotowawczego	607
3.1. Uwagi ogólne	607
3.2. Organy postępowania przygotowawczego	608
3.2.1. Organy prowadzące śledztwo	608
3.2.2. Organy prowadzące dochodzenie	610
3.2.3. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym	611
3.2.4. Udział sądu w czynnościach postępowania przygotowawczego	612
3.3. Czas trwania postępowania przygotowawczego	615
3.3.1. Uwagi ogólne	615
3.3.2. Czas trwania śledztwa	615

3.3.3. Czas trwania dochodzenia	616
3.4. Przedstawienie zarzutów	616
3.4.1. Zagadnienia ogólne	616
3.4.2. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów	616
3.4.3. Postanowienie o uzupełnieniu lub zmianie zarzutów	619
3.5. Podejrzany	619
3.6. Czynności procesowe w postępowaniu przygotowawczym	622
3.6.1. Uwagi ogólne	622
3.6.2. Inicjatywa dowodowa w postępowaniu przygotowawczym	623
3.6.3. Udział stron w czynnościach postępowania przygotowawczego	623
3.6.4. Zaskarżanie postanowień, zarządzeń i czynności w postępowaniu przygotowawczym	624
3.7. Zamknięcie postępowania przygotowawczego	625
3.8. Redukcja formalizmu dochodzenia	627
3.8.1. Uwagi ogólne	627
3.8.2. Samodzielność organu prowadzącego postępowanie w wydawaniu postanowień	627
3.8.3. Obniżenie wymogów formalnych wobec postanowień zapadających w toku dochodzenia	628
3.8.4. Odformalizowanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów	629
3.8.5. Brak wymogu wydania postanowienia o zamknięciu dochodzenia	629
3.8.6. Ograniczenie zakresu postępowania dowodowego	629
3.8.7. Utrwalanie niektórych czynności dowodowych w protokole ograniczonym	630
4. Zakończenie postępowania przygotowawczego	630
4.1. Zagadnienia ogólne	630
4.2. Wniesienie aktu oskarżenia	632
4.2.1. Uwagi ogólne	632
4.2.2. Termin wniesienia aktu oskarżenia	632
4.2.3. Budowa aktu oskarżenia	633
4.2.4. Materiały postępowania przygotowawczego przekazywane do sądu	635
4.2.5. Obowiązki informacyjne związane z wniesieniem aktu oskarżenia do sądu	635
4.3. Wniesienie aktu oskarżenia wraz z wnioskiem o skazanie bez przeprowadzania rozprawy (art. 335 § 2 k.p.k.)	636
4.3.1. Porozumienia procesowe – uwagi ogólne	636
4.3.2. Przesłanki skierowania wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy wraz z aktem oskarżenia w trybie art. 335 § 2 k.p.k.	638

4.3.3. Tryb skierowania aktu oskarżenia wraz z wnioskiem o skazanie bez przeprowadzania rozprawy	639
4.4. Wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.)	640
4.4.1. Przesłanki wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy	640
4.4.2. Ograniczenie przeprowadzania czynności dowodowych	641
4.5. Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania	641
4.6. Wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających	642
4.7. Umorzenie postępowania przygotowawczego	643
4.7.1. Przesłanki umorzenia postępowania przygotowawczego	643
4.7.2. Tryb umorzenia postępowania przygotowawczego	644
4.7.3. Szczególne rodzaje umorzenia postępowania przygotowawczego	646
4.7.3.1. Umorzenie absorpcyjne (art. 11 k.p.k.)	646
4.7.3.2. Umorzenie rejestrowe dochodzenia (art. 325f k.p.k.)	646
4.7.4. Inne czynności związane z umorzeniem postępowania przygotowawczego	647
4.7.4.1. Doręczenie odpisu postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego i zawiadomienie o jego wydaniu	647
4.7.4.2. Wydanie postanowienia w przedmiocie dowodów rzeczowych	647
4.7.4.3. Wystąpienie do sądu z wnioskiem o orzeczenie przepadku	648
4.7.5. Szczególny tryb nadzoru nad umorzonym postępowaniem przygotowawczym	649

Rozdział X

Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	653
1. Zagadnienia ogólne	654
2. Wstępna kontrola skargi oskarżyciela	656
2.1. Przesłanki kontroli	656
2.2. Zakres i przebieg kontroli	658
3. Skierowanie sprawy na posiedzenie	661
3.1. Posiedzenia, na których sąd orzeka w formie postanowienia	661
4. Posiedzenia wyrokowe	665
4.1. Posiedzenie w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania	665
4.2. Posiedzenie w przedmiocie wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy	667

4.3. Posiedzenie w przedmiocie wniosku o poddanie się odpowiedzialności karnej	670
4.4. Posiedzenie w przedmiocie wydania wyroku nakazowego	671
5. Tryb orzekania w przedmiocie środków zabezpieczających oraz orzekania przypadku po umorzeniu postępowania przygotowawczego	672
5.1. Zagadnienia ogólne	672
5.2. Tryb orzekania środków zabezpieczających	672
6. Przygotowanie do rozprawy głównej	674
7. Jawność rozprawy	678
8. Udział oskarżonego w rozprawie głównej	682
9. Udział obrońcy w rozprawie głównej	687
10. Udział w rozprawie przewodniczącego składu orzekającego	688
11. Rozpoczęcie rozprawy głównej	689
12. Przewód sądowy	690
12.1. Przebieg przewodu sądowego	690
12.2. Wyjątki od zasady bezpośredniości	694
12.3. Pozostałe czynności przewodu sądowego	697
13. Głosy stron i czynności związane z wydaniem wyroku	700

Rozdział XI

Postępowanie odwoławcze	708
1. Pojęcie, cele i funkcje postępowania odwoławczego	709
1.1. Organy postępowania odwoławczego	712
2. Modele postępowania odwoławczego	713
3. Środki odwoławcze	715
3.1. Cechy środków odwoławczych	715
3.2. Dopuszczalność środka odwoławczego	717
3.3. Warunki formalne środka odwoławczego	718
3.4. Zarzuty odwoławcze	722
3.5. Termin do wniesienia środka odwoławczego	730
3.6. Cofnięcie środka odwoławczego	731
4. Zakres kontroli sądu odwoławczego	732
4.1. Rodzaje orzeczeń sądu odwoławczego	739
5. Apelacja	741
5.1. Rozprawa apelacyjna	742
6. Zażalenie	744
7. Pozostałe zwyczajne środki zaskarżenia	747
7.1. Sprzeciw od wyroku nakazowego	748
7.2. Sprzeciw od postanowień i zarządzeń referendarza sądowego	750
7.3. Quasi-sprzeciwy	750
7.4. Odwołanie	750

Rozdział XII

Postępowania szczególne	754
1. Pojęcie i rodzaje postępowań szczególnych	756
2. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego	759
3. Postępowanie nakazowe	766
4. Postępowanie przyspieszone	769
4.1. Odrębności tzw. postępowania zdalnego	773

Rozdział XIII

Nadzwyczajne środki zaskarżenia	779
1. Pojęcie i rodzaje nadzwyczajnych środków zaskarżenia	780
2. Kasacja	782
3. Wniosek o wznowienie postępowania	792
4. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	798
5. Skarga nadzwyczajna	800

Rozdział XIV

Postępowania następcze	805
1. Zagadnienia ogólne	806
2. Ułaskawienie	808
2.1. Istota ułaskawienia	808
2.2. Wszczęcie postępowania ułaskawieniowego	809
2.3. Przebieg postępowania ułaskawieniowego wszczętego na wniosek uprawnionego podmiotu	810
2.4. Przebieg postępowania ułaskawieniowego wszczętego z urzędu	812
3. Orzekanie kary łącznej	812
3.1. Zagadnienia ogólne	812
3.2. Postępowanie w zakresie orzeczenia kary łącznej w wyroku łącznym	813
3.3. Konsekwencje wydania wyroku łącznego i utrata mocy wydania wyroku łącznego	816
4. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	816
4.1. Zagadnienia ogólne	816
4.2. Przesłanki podjęcia warunkowo umorzonego postępowania	817
4.3. Tryb postępowania w sprawie o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania	818
5. Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	820
5.1. Zagadnienia ogólne	820
5.2. Przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa	820
5.3. Uprawnieni do odszkodowania i zadośćuczynienia	822
5.4. Zakres odpowiedzialności odszkodowawczej	823
5.5. Postępowanie w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia	824

Rozdział XV

Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych	830
1. Zagadnienia ogólne	831
2. Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych	834
3. Transgraniczne gromadzenie dowodów	836
4. Europejski Nakaz Dochodzeniowy	839
5. Przejęcie i przekazanie ścigania karnego	845
6. Ekstradycja	847
7. Europejski nakaz aresztowania	852
7.1. Zagadnienia ogólne	852
7.2. Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania	852
7.3. Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania	855
8. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	857
9. Wykonanie europejskiego nakazu ochrony	860

Rozdział XVI

Koszty procesu	864
1. Zagadnienia ogólne	865
1.1. Koszty sądowe	865
1.2. Opłaty	866
1.3. Wydatki	866
1.3.1. Podmiot zobowiązany do ponoszenia wydatków	866
1.3.2. Wyjątki w zakresie obowiązku ponoszenia wydatków	867
1.4. Należności dla świadka, osoby towarzyszącej świadkowi oraz biegłego, tłumacza i specjalisty	867
1.4.1. Zwrot kosztów podróży oraz noclegu i utrzymania w miejscu wykonania czynności	868
1.4.2. Zwrot utraconego zarobku lub dochodu	868
1.4.3. Wynagrodzenie za wykonaną pracę	869
1.4.4. Tryb dochodzenia należności	871
1.4.5. Właściwość organu przyznającego należności	871
1.4.6. Termin wypłacenia należności	871
1.4.7. Zażalenie	872
1.5. Koszty procesu w postępowaniu prywatnoskargowym i w postępowaniu prowadzonym w wyniku aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego	872

2. Zwolnienie z kosztów sądowych	873
2.1. Zwolnienie z kosztów sądowych na podstawie decyzji uprawnionego organu	873
2.2. Zwolnienie z kosztów sądowych z mocy prawa	874
3. Zasądzenie kosztów procesu	875
3.1. Zagadnienia ogólne	875
3.2. Zasądzenie kosztów procesu w sprawach z oskarżenia publicznego	876
3.3. Zasądzenie kosztów procesu w sprawach z oskarżenia prywatnego	876
3.4. Zasądzenie kosztów procesu w sprawach złożonych podmiotowo	877
3.5. Zasądzenie kosztów procesu w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania	878
4. Zaskarżenie orzeczenia w przedmiocie kosztów	879
5. Przedawnienie kosztów sądowych	881
O autorach	883

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do rąk czytelników czwarte wydanie podręcznika akademickiego pt. *Proces karny*. Książka skierowana jest przede wszystkim do studentów studiów prawniczych i administracyjnych, słuchaczy licznych studiów podyplomowych o profilu prawniczym, a także do osób odbywających aplikacje prawnicze i wykonujących typowe zawody prawnicze.

Podręcznik stanowi całościowe, gruntowne opracowanie obszernej problematyki prawa karnego procesowego, obejmujące zagadnienia teorii procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości oraz przebiegu postępowania karnego we wszystkich odmianach i trybach. Zamiarem i ambicją autorów było napisanie podręcznika, który stanowiłby pomoc dydaktyczną we wszechstronnym poznaniu złożonej problematyki procesu karnego. Omawiane są zatem zagadnienia dotyczące źródeł i systemowości prawa karnego procesowego, form, modelu i konstrukcji procesu karnego oraz jego wszczęcia i rozwoju. W czwartym wydaniu podręcznika uwzględniono najnowsze zmiany Kodeksu postępowania karnego, które zostały wprowadzone po ukazaniu się poprzedniego wydania książki.

Wyraźny akcent został położony na zagadnienia dogmatyczne, ze szczególnym zwróceniem uwagi na funkcję gwarancyjną przepisów procesowych wyznaczającą obszar dozwolonej ingerencji organów postępowania karnego w prawa i wolności jednostki z jednej strony oraz obszar prywatności, który nie może zostać naruszony – z drugiej strony. Za właściwe uznano podkreślanie granic dozwolonej działalności procesowej organów władzy publicznej, przekroczenie których oznacza bezprawność działania tych organów. Wymagało to uwzględnienia konstytucyjnych wartości, a zwłaszcza przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, jego wolności i praw. Ustawowy model postępowania karnego analizowany jest także przez pryzmat norm prawa międzynarodowego, zwłaszcza EKPC i prawa Unii Europejskiej, co nierzadko prowadzi do wniosku o niezgodności regulacji prawa polskiego z wzorcem prawnomiędzynarodowym.

Poznaniu tych skomplikowanych zagadnień sprzyja sposób prowadzenia wykładu, wzbogaconego m.in. o materiały z akt spraw karnych, które poddane zostały ano-

nimizacji, a przedstawiane są na specjalnie przygotowanej platformie internetowej (www.proces-karny.wolterskluwer.pl). Dzięki temu czytelnik ma możliwość poznania nie tylko procesu karnego w aspekcie teoretycznym, lecz także decyzji procesowych podejmowanych w konkretnych postępowaniach karnych (np. postanowienia, wyroki, zażalenia, apelacje). Dostęp do tych materiałów zapewnia indywidualny kod zamieszczony w każdym egzemplarzu książki.

Zmiany w prawie karnym procesowym w latach 2020–2022 dokonane zostały tzw. ustawami covidowymi. Co do zasady zmiany przepisów powinny mieć ograniczony temporalnie zakres, wyznaczony czasem trwania epidemii bądź zagrożenia epidemicznego. Po ustaniu tego zagrożenia zmienione przepisy powinny przestać obowiązywać. Z tego względu w toku wykładu pominięto przepisy mające epizodyczny charakter, ograniczając się do objaśnienia tylko tych kwestii, które nie mają takiego charakteru.

W stosunku do poprzedniego wydania podręcznika z 2020 r. zmienił się skład autorów, gdyż dr Karolinę Kremens zastąpiła dr Dominika Czerniak, która zaktualizowała rozdziały napisane przez poprzedniczkę. W kolejnych wydaniach podręcznika dr Dominika Czerniak opracuje od nowa przydzielone już rozdziały książki.

Mamy nadzieję, że niniejszy podręcznik pozwoli studentom prawa i administracji na opanowanie teoretycznych podstaw procesu karnego i poznanie mechanizmów kierujących jego ruchem, a aplikantom, a nawet praktykom, ułatwi zrozumienie ustawowych regulacji i sądowych orzeczeń, a także będzie stanowić impuls do krytycznej oceny obowiązującej ustawy procesowej i przyjętego w niej modelu procesu karnego.

maj 2022 r.

Jerzy Skorupka

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE

Pojęcia do zapamiętania:

1. Proces karny, postępowanie karne, procedura karna, prawo karne procesowe.
2. Statyka i kinetyka procesu karnego.
3. Paradygmat procesu karnego.
4. Proces przed sądami powszechnymi i specjalnymi.
5. Proces zasadniczy i akcja cywilna.
6. Postępowanie zwyczajne i szczególne.
7. Proces ogólny, konkretny i rzeczywisty.
8. Mediacja.
9. Oddanie pod osąd.
10. Procesowa tożsamość czynu.
11. Niezmiennność i niepodzielność procesu karnego.
12. Sprawiedliwość materialna i proceduralna.
13. Rzetelny proces karny.
14. Proces skargowy, inkwizycyjny i mieszany.
15. Ściganie karne, obrona karna, rozstrzyganie.
16. Funkcja procesowa.
17. Funkcje prawa karnego procesowego: prakseologiczna, gwarancyjna, porządkująca.
18. Granice procesu karnego.
19. Wymiar sprawiedliwości.

Po przeczytaniu rozdziału student powinien:

1. Określić pojęcie procesu karnego i wymienić jego rodzaje.
2. Odróżnić działania prowadzone w ramach procesu karnego od działań podejmowanych poza jego granicami.

3. Odróżnić proces karny w znaczeniu konkretnym i rzeczowym.
4. Określić, czy przedmiot procesu uległ zmianie lub podziałowi.
5. Określić podstawę faktyczną i prawną procesu karnego.
6. Odróżnić podstawę faktyczną wszczęcia procesu karnego od przedmiotu procesu karnego.
7. Wskazać kryteria wyłączające przyjęcie tożsamości czynu zarzuconego i przypisanego.
8. Określić istotę procesu karnego.
9. Określić cele procesu karnego.
10. Określić aksjologię procesu karnego.
11. Określić elementy sprawiedliwości karnomaterialnej i proceduralnej.
12. Wymienić źródła prawa karnego procesowego.
13. Określić, na czym polega i do czego zmierza tzw. akcja cywilna w procesie karnym.
14. Znać etapy i fazy procesu karnego i je scharakteryzować.
15. Znać rodzaje i tryby procesu karnego i je scharakteryzować.
16. Wymienić cele i cechy mediacji.
17. Odróżnić pojęcie procesu karnego od pojęcia postępowania karnego.
18. Zdefiniować pojęcie procedury karnej i określić jej znaczenie w państwie.
19. Określić i scharakteryzować funkcje przepisów prawa karnego procesowego.
20. Wymienić i scharakteryzować funkcje procesowe przepisów prawa karnego procesowego.
21. Wskazać granice procesu karnego i ich znaczenie.
22. Określić pojęcie wymiaru sprawiedliwości i wskazać gwarancje prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości.
23. Określić gwarancje procesowe i je scharakteryzować.

1. Pojęcie procesu karnego

1.1. Uwagi ogólne

Proces karny stanowi złożoną instytucję prawa procesowego, w ramach której rozpoznawane są sprawy karne, przez co należy rozumieć wykrycie i ustalenie czynu przestępnego oraz jego sprawcy, wyjaśnienie okoliczności sprawy, ustalanie konsekwencji prawnych czynu zabronionego, pociągnięcie sprawcy tego czynu do odpowiedzialności prawnej oraz ewentualne wykonanie kary i innych środków reakcji karnej albo środków zabezpieczających. **Klasyczna koncepcja procesu** stawia sobie za cel „efektywną realizację prawa materialnego, gdyż dąży do zapewnienia jak największej «przewidywalności» decyzji organów stosujących prawo, co stanowi podstawowy warunek skutecznego oddziaływania na stosunki społeczne, a także –

do zapewnienia jak największego poczucia pewności i bezpieczeństwa obywateli²¹. W koncepcji klasycznej rola sądu ogranicza się do zastosowania norm procesowych i rozstrzygnięcia sporu. Proces karny zredukowany jest więc do sposobu realizacji prawa materialnego. Inaczej postrzega się proces karny w koncepcji postklasycznej, w której podstawowym założeniem jest rozwiązanie konfliktu m.in. przez oddanie go w ręce stron. **Postklasyczna koncepcja procesu** opiera swój program na odrzuceniu założenia, że normy procesowe pełnią funkcję instrumentalną wobec norm materialnoprawnych oraz że najlepszą metodą rozstrzygania sporów jest zastosowanie norm materialnych i dlatego powinny one stanowić podstawę podejmowanych decyzji. W procesie postklasycznym miarą sprawiedliwości, obok prawidłowego zastosowania normy prawa karnego materialnego, jest także rzetelne procedowanie odpowiadające zasadzie *due process of law*, czyli taka organizacja procesu, zdobywania informacji, przeprowadzania i oceny dowodów, które zapewnią przeprowadzenie postępowania w sposób uznany przez strony za *fair*.

Proces karny stanowi zespół prawnie uregulowanych czynności organów państwa i innych uczestników postępowania, gdyż prawo karne procesowe ustala porządek dokonywania czynności procesowych składających się na proces karny, określając ich sekwencję, wzajemne związki i zależności. Proces karny stanowi zatem **konstrukcję prawną** przemyślaną i świadomie wykreowaną przez ustawodawcę do osiągnięcia określonych celów.

DEFINICJA

Proces karny jest **ustawowo uregulowany**, a zatem z góry określony przez przepisy prawne, przez co ustawodawca stanowi, że działalność procesowa, tj. zachowanie uczestników procesu, może odbywać się wyłącznie w sposób przewidziany w ustawie, co legitymizuje zachowanie uczestników procesu jako ich działalność wykonywaną w procesie karnym.

Wynika stąd, że działalność uczestników postępowania musi być **związana z procesem**, a ściślej rzecz biorąc – z czynnościami podejmowanymi w procesie oraz z celem i przedmiotem procesu, co do którego ma zapaść rozstrzygnięcie. Nie stanowi zatem działalności procesowej zachowanie niezwiązane z procesem karnym. Taka działalność odbywa się bowiem poza procesem karnym, a tym samym – bez podstawy prawnej zawartej w przepisach prawa karnego procesowego.

Zachowanie organów i dalszych uczestników niezwiązane z procesem nie stanowi działalności procesowej i musi być kwalifikowane jako prowadzone poza procesem karnym, gdyż odbywa się bez podstawy prawnej i poza granicami procesu karnego.

¹ Por. L. Morawski, *Argumentacje, racjonalność i postępowanie dowodowe*, Toruń 1998, s. 168–169.

Prawne uregulowanie procesu karnego ma na celu zapewnienie prawidłowych i skutecznych sposobów ścigania sprawców przestępstw, wyeliminowanie dowolności w działaniu organów procesowych oraz właściwe ustalenie pozycji procesowej osób biorących udział w postępowaniu. Obywatel powinien bowiem wiedzieć, przez jakie organy oraz w jaki sposób będzie prowadzone przeciw niemu postępowanie, a także w jaki sposób wolno mu się bronić przed oskarżeniem. Dlatego forma prowadzenia procesu karnego nie może być dowolna, ale jest z góry określona. Wykluczenie dowolności form postępowania prowadzi bowiem do zapobieżenia samowoli organów działających w procesie karnym, a tym samym – do zapewnienia obywatelowi poszanowania jego praw, a także do stworzenia dla niego tzw. **gwarancji procesowych**. Kilkadziesiąt lat temu S. Śliwiński ujął tę kwestię obrazowo, stwierdzając, że „dzięki temu prawo karne procesowe wyłącza zdanie oskarżonego na łaskę lub niełaskę organów ścigania, oskarżyciela publicznego lub sądu oraz stwarza stan, w którym formy procesowe chronią przed niesłusznym skazaniem i nie dopuszczają do podeptania najcenniejszych praw obywatelskich”².

1.2. Proces karny w znaczeniu normatywnym i ogólnym

W znaczeniu normatywnym proces karny stanowi obowiązujący model określony przez prawo karne procesowe. Jest to **wzorzec postępowania** organów procesowych i innych uczestników postępowania w każdej konkretnej sprawie. Normy prawa karnego procesowego określają proces karny w znaczeniu ogólnym. Proces karny w znaczeniu ogólnym stanowi zatem działalność przewidzianą obowiązującymi przepisami, mającą na celu wykrycie i ustalenie przestępstwa, jego sprawcy oraz wymierzenie kary lub zastosowanie innych środków, będącą modelem przewidzianym w obowiązujących przepisach, któremu powinien być podporządkowany każdy proces karny w znaczeniu konkretnym, tzn. każdy proces przeciwko oznaczonej osobie. Proces karny w znaczeniu ogólnym stanowi **model normatywny** będący podstawą prawną konkretnej działalności procesowej. Proces karny w znaczeniu ogólnym nie może być sprzeczny z prawem karnym procesowym, gdyż jest on przez przepisy tego prawa określony.

1.3. Proces karny w znaczeniu konkretnym i rzeczywistym

Proces karny w znaczeniu **konkretnym** stanowi uregulowaną przez prawo karne procesowe działalność odbywającą się w określonym procesie, prowadzonym w sprawie o konkretne przestępstwo przeciwko oznaczonej osobie, zmierzającą do wykrycia i ewentualnego ukarania sprawcy określonego przestępstwa (np. proces X.Y.). Może się zdarzyć, że konkretny proces karny będzie niezgodny z prawem karnym proce-

² Zob. S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1959, s. 6.

sowym, a tym samym – z procesem karnym w znaczeniu ogólnym. Taka sytuacja będzie miała miejsce w razie prowadzenia procesu w sposób niezgodny z przepisami prawa karnego procesowego.

Proces karny w znaczeniu **rzeczywistym** stanowi zaś wypadkową sumy konkretnych procesów karnych. Proces karny w tym znaczeniu stanowi **obraz działalności procesowej** prowadzonej w konkretnych sprawach, wskazuje, jak w praktyce przebiega proces karny. Obraz procesu karnego nakreślony na podstawie obowiązujących przepisów prawa, poglądów doktryny i orzecznictwa sądowego jest bowiem niepełny. Dopiero ukazanie praktycznej realizacji ustawowego modelu daje pełny obraz procesu karnego.

 Proces rzeczywisty stanowi podstawę do oceny obowiązującego modelu przez pryzmat jego praktycznej (rzeczywistej) realizacji. Pozwala też na wskazywanie błędów praktyki, a także na sprawdzanie i korygowanie tych założeń ogólnych, które w praktyce okazały się nieprzydatne. Proces karny w znaczeniu rzeczywistym, to zatem typowy, przeciętny obraz procesu karnego, jaki występuje w praktyce.

Niezgodność modelu normatywnego, czyli procesu karnego w znaczeniu ogólnym, z procesem karnym rzeczywistym wskazuje, że praktyka procesowa, czyli działalność organów i uczestników postępowania, odbiega od normatywnego wzorca.

1.4. Przedmiot procesu karnego oraz podstawa jego wszczęcia

Przedmiotem procesu jest kwestia popełnienia przestępstwa, a w dalszej kolejności – **problem odpowiedzialności karnej i ewentualnie cywilnej określonej osoby za zarzucone jej przestępstwo**³. W konkretnym procesie karnym wymieniona kwestia może być rozstrzygnięta w różny sposób. W kontradiktoryjnym postępowaniu strony przeprowadzają przeciw dowody i przekonują sąd do swoich racji procesowych. Może to doprowadzić do sytuacji, że zarzut oskarżenia upadnie np. z braku wystarczających dowodów na poparcie tezy oskarżenia lub z powodu uznania dowodów obrony za wiarygodne i odmówienia tej cechy dowodom oskarżenia. Zarzut oskarżenia stanowi bowiem jedynie hipotezę oceny określonego zdarzenia, która może, ale nie musi zostać potwierdzona w procesie. Dlatego przedmiotem procesu jest kwestia odpowiedzialności prawnej oskarżonego za zarzucony mu czyn. Wskazana na wstępie kwestia jest **głównym przedmiotem zasadniczego procesu karnego**. W postępowaniu adhezyjnym, które obowiązywało do 30.06.2015 r., przedmiotem była kwestia ewentualnej odpowiedzialności cywilnej oskarżonego. Można także mówić o **przedmiotach ubocznych procesu** w odniesieniu do np. postępowania następczych lub incy-

³ Zob. M. Cieślak, *O pojęciu przedmiotu procesu karnego i w sprawie tzw. „podstawy procesu”*, PiP 1959/8–9, s. 333.

W książce kompleksowo omówiono obszerną problematykę prawa karnego procesowego, obejmującą zagadnienia teorii procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości oraz przebiegu postępowania karnego we wszystkich odmianach i trybach. Szczegółowo zaprezentowano m.in. funkcję gwarancyjną przepisów procesowych, a także granice dozwolonej działalności procesowej organów władzy publicznej.

W 4. wydaniu uwzględniono zmiany wprowadzone ustawami:

- z 31.03.2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw,
- z 16.12.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego,
- z 20.04.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw,
- z 17.12.2021 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z powołaniem Centralnego Biura Zwalczania Cyberprzestępczości.

Ponadto zaktualizowano informacje statystyczne oraz dodano podrozdział o Europejskim Nakazie Dochodzeniowym.

Publikację wzbogacono m.in. o materiały z akt spraw karnych, poddane anonimizacji, które są dostępne na stronie www.proces-karny.wolterskluwer.pl po wpisaniu indywidualnego kodu zamieszczonego w książce. Dzięki temu czytelnik ma możliwość poznania procesu karnego nie tylko w aspekcie teoretycznym, lecz także „zobaczenia” decyzji procesowych podejmowanych w konkretnych postępowaniach karnych (np. postanowienia, wyroki, zażalenia, apelacje).

Książka jest przeznaczona przede wszystkim dla studentów prawa i administracji oraz aplikantów zawodów prawniczych. Będzie przydatna również dla prawników praktyków.

Jerzy Skorupka – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Wrocławskiego; dogmatyk prawa; pracę naukową łączy z wykonywaniem zawodu sędziego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu; autor ponad 250 prac z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382866599 W04P01

ISBN 978-83-8286-659-9

9 788382 866599

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 89 ZŁ (W TYM 5% VAT)